

[illegible]

وَعَصَى
اَدَمُ
رَبَّهُ
فَغَوَى “Bunun üzerine onlar (Âdem ve eç Havva) o açacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yapraçından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem Rabbine isyan etti ve yolunu şäırdı.” (Tâ-Hâ, 20/121) Bu ayette, bir yönüyle de insanın sahip olduçu hayâ duygusuna işaret edilmiştir. O günden bugüne deçin en ilkel toplumlarda dahi insanlar, gerek Allah’a gerekse toplumun diäer bireylerine karçı bazı tutum ve davranışlardan hayâ duygusu gereäi uzak dururlar. Bu yönüyle hayâ, insanlçğın ortak deäer ve kabullerindendir. Yukarıda metin ve mealini verdiäimiz ayette yer alan
وَلِبَاسُ
التَّقْوَى
“-Takva elbisesi...” ifadesi, hemen bütün müfessirlerce insanın yaratılıştan sahip olduçu, onun ruhunu bezeyip ahlakını koruyan hayâ şeklinde yorumlanmıştır. Peygamberimiz (s.a.s), hayâ ile iman arasında önemli bir ilişkinin bulunduäuna dikkat çekmiş ve hayâyı imanın bir şubesi olarak nitelendirmiştir: الإِيمَانُ
بِضْعٌ
وَسبْعُونَ ،
أوْ بِضْعٌ
وَسِتُّونَ
شَعْبَةً ;
فَأفْضلُهَا
قوْلُ لاَ
إلَهَ إلاَّ
اللَّهُ ،
وَأدْنَاهَا
إمَاطَةُ
الأذَى عنِ
الطَّرِيقِ ،
وَالحيَاءُ
شُعْبةٌ مِنَ
الإِيمانِ “İman yetmiş/altmış küsur şubedir. En üst derecesi ‘ilâhe illallah’ demek, en alt derecesi de geçenlere zarar verecek şeyleri yoldan gidermektir. Hayâ da imandan bir şubedir” (Müslim, “İman", 58) hadisi, bu ilişkinin anlamlı bir ifadesidir. Bu hadisi esas alarak, hayâsız bir kiçinin imansız olduäunu ifade etmek şüphesiz isabetli deäildir. Şu kadar var ki bu tür ifadeleri içeren hadisler genelde bu konumdaki kiçilerin “olgun bir mümin" olmadıkları ya da olamayacakları şeklinde yorumlanmaktadır. İnsan; sağduyusu, inancı ve hayâ duygusu ile nefis ve şeytanın kötü telkinleri arasında mücadele hâlindedir. Allah inancı sağlam ve hayâ duygusunu yitirmeyen insan, iyilik ve güzelliklere yönelir, kötülük ve haramlardan uzak durur. Buna karçılık iman ve inancı zayıf, hayâ perdesi yırtılmış ya da aşınmış, nefisine ve şeytana yenik düşmüş insan, kötülük ve haramları kolayca işleyebilir. Bu konumdaki insanlardan bazısı, ne Allah’tan ne de insanlardan çekinir. Hz. Peygamberin,

إِنَّ مِمَّا
أَدْرَكَ
النَّاسُ
مِنْ كَلاَمِ
النُّبُوَّة
16; الأُولَى
إِذَا لَمْ
تَسْتَحِي
فَاصْنَعْ
مَا شِئْتَ
“Geçmiş peygamberlerin sözünden (hiç eksiksiz) insanların eriştiği
haberlerden birisi de: Utanmazsan dilediğini yap!” (Buharî, “Edeb", 78)
buyruğu, hayâ duygusunu yitirmiş kişilerin kötülükleri kolayca
yapabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca bu hadis, “yapacağın bir işten ya da bir
eyleminden, Allah veya toplumdan utanmayacaksan, rahatsızlık hissetmeyeceksen yapmaya
karar ver" mesajıyla da kişinin davranışlarına yön vermektedir. Şöyle ki, kişi
eyleminden önce yapacağı işin sosyal konumu, toplumsal değer yargıları ve inancıyla
uygunluk arz edip etmediğine bakacak sonra da o işi yapmaya karar verecektir. Hayâ ile
iman, hayâ ile eylem arasında var olan ilişkiler, temelde insanın Allah’tan hayâ
etmesi gerektiği noktasında birleşmektedir. Hayâ duygusunun esası, kısaca Allah’tan
hayâ etmektir, denebilir. Allah’tan hayâ etmek, O’nun emirlerine karşı
gelmekten, yasaklarını çiğnemekten kaçınmak şeklinde dışa yansır. Bu yansımanın
temelinde, kulun; Allah’ın istemediği bir iş ve hâl üzere bulunmaktan uzak
durması vardır. Allah’a karşı olan hayâsı, Yusuf (a.s)’u fuhuş ve
kötülükten korumuştur. Bir defasında Hz. Peygamber,
اسْتَحْيُوا
مِنَ اللَّهِ
حَقَّ
الْحَيَاءِ ‏
“Allah’tan gereği biçimde haya edin!”
قَالَ
قُلْنَا يَا
رَسُولَ
اللَّهِ
إِنَّا
لَنَسْتَحْي
16;ي
وَالْحَمْدُ
لِلَّهِ ‏. “Ey Allah’ın
Peygamberi!” dedik, “Zaten; hayalî davranıyoruz Elhamdülillah!” ‏
قَالَ Buyurdu ki: ‏
لَيْسَ ذَاكَ
وَلَكِنَّ
الاِسْتِحْي
14;اءَ مِنَ
اللَّهِ
حَقَّ
الْحَيَاءِ

أَنْ
 تَحْفَظَ
 الرَّأْسَ
 وَمَا وَعَى
 وَتَح,ْفَظَ
 الْبَ.طْنَ
 وَمَا حَوَى
 وَتَتَذَكَّ
 85;َ الْمَوْتَ
 وَالْبِلَى
 وَمَنْ
 أَرَادَ
 الآخِرَةَ
 تَرَكَ
 زِينَةَ
 الدُّنْيَا
 فَمَنْ
 فَعَلَ
 ذَلِك.َ
 فَقَدِ
 اسْتَحْيَا
 مِنَ اللَّهِ
 حَقَّ
 الْحَيَاءِ &rmlm;
 "O sizin anladiğiniz utanma hissi değildir! Allah'stan gereği biçimde haya etmek demek; baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karının içersine aldığı organları her tülü günah ve haramlardan korumak, öiümü ve toprak altında çürümeyi daima hatırlamaktır. Ahireti isteyen dünyanın süsünü, bırakır. Kim bu şekilde davranırsa Allah'stan gereği biçimde haya etmiş olur."(Tirmizî;cirç;, "İddquo;"Kıyâ"me", 24). Sonuç olarak belirtmek gerekirse, hayâ duygusu, her şeyden önce bir kişilik zaafı değil, aksine erdemlilik ve fitratın gereği bir duygudur. Bu duygu, kişinin davranışlarına yön vermede ve kişiliğini ortaya koymada adeta bir mihenk taşı niteliğindedir. Dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan Müslümanların özellikle milletimizin binlerce kilometre ötelerde bulunan Beytullah's;a doğru ayak uzatmayı, abdest bozmayı çirkin kabul etmelerinin, Kur'squo;"an'squo;"nın asılı bulunduğu ortamlarda hareketlerini sınırlamalarının temelinde şüphesiz hayâ duygusu yatmaktadır. Dr. Yaşar YİĞİT